

קנה וארז

הרב ד"ר אמיר משיח
אברך בשיקגו (תש"ס-תשס"ב)
כיום רב קהילת "היכל גבריא" בפתח תקוה וראש תוכנית הכשרת מורים
באוניברסיטת אריאל

לגרסת ה-PDF לחץ כאן

פרשת בלק חושפת לפנינו את אותה התנהגות אנטישמית טיפוסית, לה הורגלנו באלפי שנות קיומינו כעם ה' הנושא את בשורתו לעולם. הסיפור מוכר לכולם: מלך מואב מזמין את בלעם לקלל את ישראל. השימוש בנשק לא קונבנציונאלי זה, נבע מן העובדה שמלחמה סטנדרטית אינה יכולה להפסיק את התקדמותו של עם ישראל. בדרך זו צעדו סיחון ועוג, אולם סופם היה רע ומר. בלק מנסה לברר מה כוחם של ישראל. הוא מבין שהסוד הוא משה ש"אין כוחו אלא בפיו", ולכן מחליט "אף אנו נבוא כנגדן עם אדם שכוחו בפיו" (במדב"ר בלק כ' ד').

הניסיון לפעול כנגד ישראל בקללות, נכשל. בלעם ביקש לקלל ונמצא מברך. אך חז"ל חפשו ומצאו כי אעפ"כ, אין ברכותיו אלא קללות מסותרות:

"טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שברכן בלעם הרשע; אחיה השילוני קללן בקנה, אמר להם לישראל והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה, מה קנה זה עומד במקום מים... ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו - אין מזיזות אותו ממקומו, אלא הולך ובא עמהן, דממו הרוחות - עמד הקנה במקומו. אבל בלעם הרשע בירכן בארז, שנאמר כארזים עלי מים, מה ארז זה אינו עומד במקום מים... כל הרוחות שבעולם נושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו, כיון שנשבה בו רוח דרומית - עוקרתו והופכתו על פניו" (תענית כ' ע"א).

יכולתו של הקנה להרכין את ראשו מפני הרוחות הרעות, היא יכולת הישרדותו בכל מצב. לפעמים צריך לדעת להוריד פרופיל ובכך להגיע לחוף מבטחים. כזאת עשה ולימד אותנו ר' עקיבא מניסיונו האישי: "אמר רבן גמליאל: פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שנשברה, והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה, ומונח? רבי עקיבא; וכשעליתי ביבשה, בא וישב ודן לפני בהלכה. אמרתי לו: בני, מי העלך? אמר לי: דף של ספינה נזדמן לי, וכל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי; מכאן אמרו חכמים: אם יבואו רשעים על אדם, ינענע לו ראשו" (שם).

מכאן נקל היה להגיע למסקנה:
"לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז, ולפיכך זכה קנה ליטול הימנה קולמוס לכתוב בו ספר תורה תפילין ומזוזות" (שם, ע"ב).
הקנה אומנם נראה כחלש, שהרי כל רוח מצויה כופפת אותו, ברם הוא החזק האמיתי. חוזקו מתבטא בהישרדותו בכל מקום ובכל מצב. מה שאין כן אצל עצי הארזים. אלו נראים חזקים ואיתנים, אך רוח חזקה הופכתם על פניהם.

וכך הוא לגבי דעות: אדם עקשן לא ישרוד את המשברים הקמים עליו ועל החברה. אדם המתנהג כקנה, יודע מתי להרכין ראשו, יודע מתי להיות גמיש ולבחון מחדש את דעותיו, ואולי אף לשנותן, אם יראה את צדקת הדעה האחרת. דווקא על ידי התנהגות זו, הוא מראה את כוחו החזק. ועובדה היא שדווקא מהקנה החלש לכאורה, ממנו לוקחים "קולמוס לכתוב בו ספר תורה תפילין ומזוזות". ומה יותר חזק ושורד מתורת ישראל, וכל זה בזכות עם, שידע גם הוא להיות "קנה".

הרב קוק דיבר קשות על העקשנים העומדים בדעתם האחת, ללא רצון לחשוב אחרת. הוא ראה בחשיבה המקובעת, של אותם "ארזים", כמחלה שמקורה בעבודת קשה. האדם משעבד את קו מחשבתו לדרך אחת, אינו אלא עבד לדוגמטיות עצמית. האדם החופשי, לעומתו, אינו מקובע ולכן יכול לחשוב בצורה פתוחה כל אימת שיזדקק לכך:

"העקשנות לעמוד תמיד בדעה אחת... בין במעשים בין בדעות, היא מחלה הבאה מתוך שקוע בעבודת קשה, שאינה מניחה את אור החרות של התשובה להאיר בעוצם חילה. כי התשובה היא שואפת לחופש מקורי אמיתי שהוא החופש האלוהי שאין עמו שום עבודת" (אורות התשובה, ה', ה').

כמובן שלפעמים צריך אדם לעמוד איתן כארז על דעתו ועל דתו; לפעמים אין מקום לפשרות. וכבר פסק הרמ"א (שו"ע או"ח סי' א'): "ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השי"ת".

בלעם "ברך" שנהיה ארזים, חז"ל הורונו להיות "קנה". אנו נפנה לקב"ה בתפילה: "תן לי את הכוח לשנות את מה שאני יכול לשנות ולנהוג כארז, להשלים עם מה שאיני יכול לשנות ולנהוג כקנה, ואת החוכמה להבחין בין שניהם".

לתגובות: a.mashiach@gmail.com